

บทที่ 4

พัฒนาการของกระบวนการทำงานของนักข่าวสายสิ่งแวดล้อม

ประวัติของสื่อสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย

ทศวรรษที่ 2530 เป็นช่วงเวลาที่ความใส่ใจต่อประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยเริ่มก่อเกิดขึ้น เป็นช่วงเวลาที่กระแสอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทวีความสำคัญมากขึ้นอันเป็นผลจากการเกิดเหตุการณ์สำคัญด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมขึ้นหลายต่อหลายเหตุการณ์ เหตุการณ์หรือภัยพิบัติด้านสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นล้วนแต่เป็นผลจากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ที่ประเทศไทยประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่หนึ่งเมื่อพ.ศ.2504 เพื่อพัฒนาประเทศให้ทันสมัย

ผลที่ตามมาในระยะสามทศวรรษให้หลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษ 2530 คือ พิบัติภัยทางธรรมชาติและปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่าง เช่น การคัดค้านการก่อสร้างเขื่อนน้ำโจน ในช่วงปี พ.ศ.2523-2524 การเผาโรงงานแทนทาลัมเพื่อคัดค้านการสร้างโรงงานแทนทาลัมที่ภูเก็ตเมื่อปี พ.ศ.2529 การคัดค้านการสร้างเขื่อนแก่งกรุงและอุทกภัยครั้งใหญ่ที่จังหวัดนครศรีธรรมราชเมื่อปี พ.ศ.2531 การเกิดวาตภัยจากพายุเกย์ที่จังหวัดชุมพรเมื่อปี พ.ศ.2532 กรณีการเกิดน้ำเน่าในแม่น้ำสำคัญหลายสายของประเทศเมื่อปี พ.ศ.2532 เหตุการณ์ไฟไหม้สารพิษที่คลองเตยเมื่อปี พ.ศ.2534 กรณีความขัดแย้งของชาวบ้านที่อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์เนื่องจากโครงการคจก. ในช่วงปีพ.ศ.2533-2534 การคัดค้านการสร้างเขื่อนปากมูลที่เริ่มต้นขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2534 กรณีการคัดค้านการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นเมื่อปี พ.ศ. 2536-2540 ปัญหาสารพิษที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดที่เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2540 การคัดค้านการวางท่อก๊าซผ่านเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรในช่วงปี พ.ศ.2539-2541 ฯลฯ

เหตุการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในทศวรรษ 2530 กระตุ้นให้สถาบันต่างๆ ในสังคมหันมาใส่ใจหาวิธีการและมาตรการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมมากขึ้น จากประวัติศาสตร์การเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมที่ผ่านมาพบว่ามีความมุ่งเน้นการปฏิบัติอยู่ตามลักษณะด้วยกันคือ (กนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2537:107-123)

1. กลุ่มรณรงค์ทางสิ่งแวดล้อม ถือว่าสาเหตุหลักของปัญหาสิ่งแวดล้อมอยู่ที่พฤติกรรมการใช้ชีวิต วิธีการบริโภค อุปนิสัยของปัจเจกบุคคล เช่น การใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย การทิ้งขยะลงตามแม่น้ำลำคลองหรือถนนหนทาง ข้อเสนอของกลุ่มรณรงค์ทางสิ่งแวดล้อมเพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้คือการให้การศึกษาและการสร้างความเข้าใจเพื่อปรับพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลเสียใหม่ให้มีวินัยด้านสิ่งแวดล้อม ให้บริโภคน้อยลงหรือใช้ผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ เป็นการบริโภคโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมหรือ green consumerism ยกตัวอย่าง เช่นการดำเนินการของโครงการดาวพิเศษของธนาคารกรุงเทพ และโครงการรีไซเคิลกระดาษของเครือสยามกลการ เป็นต้น

2. กลุ่มปฏิรูป วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมว่าเกิดจากนโยบายการผลิตของสังคมหรือนโยบายการพัฒนาประเทศที่ขาดมาตรการในการจัดการกับสิ่งแวดล้อม เช่น ขาดการวางแผนเรื่องแหล่งที่อยู่อาศัย ขาดการวางผังเมือง ขาดมาตรการจัดการกับขยะ มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมมลพิษยังไม่มีประสิทธิภาพ

และด้วยความเชื่อที่ว่าปัญหา มลภาวะและความร่อยหรอของทรัพยากรสามารถแก้ไขได้ หากมีการลงทุนมหาศาลเพื่อผลิตเทคโนโลยีระดับสูงที่สะอาดและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทำให้ข้อเสนอของกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นการเสนอให้ปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพให้กับระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบที่เรียกว่าเป็นการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมแบบปลายท่อ (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2541) โดยเสนอให้ใช้มาตรการทางกฎหมาย และสร้างระบบแรงจูงใจในทางเศรษฐกิจเพื่อลดมลภาวะ เช่น การลดราคาน้ำมันไร้สารตะกั่ว

3. กลุ่มเปลี่ยนระบบ มีความเห็นว่าตราบดีที่การพัฒนาประเทศยังดำเนินไปในแนวทางของระบบทุนนิยมหรืออุตสาหกรรมนิยม การผลิตที่เกินขีดจำกัดทางนิเวศย่อมเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นทางออกของการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ดีและได้ผลอย่างยั่งยืนก็คือการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองอย่างกว้างขวาง เปลี่ยนระบบรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเสียใหม่ เช่น มองว่าป่าไม้ไม่ใช่แค่ไม้ซุงที่ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจแต่เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศวิทยา องค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทยที่ดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมหลายองค์กรเสนอการแก้ไขปัญหามลพิษในลักษณะนี้ เช่น มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร เป็นต้น

ในส่วนของสถาบันสื่อมวลชนได้ปรับตัวตามกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยเช่นกัน การประกาศให้ปีพ.ศ.2532-2534 เป็นปีแห่งการพิทักษ์เป็นปีแห่งการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดการวางแผนการผลิตรายการเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ปริมาณรายการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นทั้งในรูปแบบรายการข่าว สารคดี การ์ตูน สปอต โฆษณา ฯลฯ (Ubonrat Siriyuvasak, 1994: 28)

ปริมาณรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ ดังจะเห็นได้จากผลการศึกษา เรื่องพัฒนาการของรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมในปีพ.ศ.2532-2534 ของจิรวรรณ กมลรัตนโยธิน (2535) ที่พบว่าจากเดิมที่มีเพียงสปอตตรงดง ปีพ.ศ.2532 เริ่มมีผู้ผลิตรายการสารคดีจำนวนหนึ่ง ราย เพิ่มเป็นสามรายในปีพ.ศ. 2533 และเพิ่มขึ้นอีกสองรายในปีพ.ศ.2534

ในส่วนของสื่อสิ่งพิมพ์มีการผลิตนิตยสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เน้นเนื้อหาเชิงวิชาการ เช่น นิตยสารดีเคด โลกสีเขียว และ ดี เอิร์ธ 2000 สำหรับนิตยสารที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอยู่บ้างแล้วเช่นนิตยสารสารคดีได้นำเสนอเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น และมีการจัดทำคอลัมน์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแทรกอยู่ในนิตยสารหลายเล่มที่ไม่ได้เป็นนิตยสารที่นำเสนอเรื่องสิ่งแวดล้อมโดยตรง (สุชาติดา มิตรรามัญ, 2538: 91-93)

และในช่วงปี พ.ศ. 2535-2536 หนังสือพิมพ์หลายฉบับเปิดหน้าข่าวสิ่งแวดล้อมเพื่อตอบสนองความสนใจของคนอ่าน เช่น ผู้จัดการรายวัน กรุงเทพธุรกิจ มติชน คู่แข่ง เป็นต้น มีการจัดสรรตำแหน่งนักข่าวสายสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจนและเพิ่มจำนวนมากขึ้น

พัฒนาการของกระบวนการทำงานข่าวสิ่งแวดล้อมของสายข่าวสิ่งแวดล้อม หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ

หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจเริ่มเปิดหน้าข่าวสิ่งแวดล้อม-คุณภาพชีวิตเป็นครั้งแรกที่หน้าสองของส่วนจุดประกาย เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2536 โดยได้ประกาศความตั้งใจของทีมงานสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตไว้ว่า "...เราขออาสาเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ทั่วโลกกำลังรณรงค์อยู่ โดยจะป้อนเนื้อหาสาระต่างๆด้วยใจที่เป็นธรรมอย่างเต็มความสามารถ โดยคนรุ่นใหม่ ที่มองโลกด้วยความบริสุทธิ์ และมุ่งหวังที่จะสืบสานโลกสวยใบนี้ให้คงความสวยงามต่อไป..."

และตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาหน้าชาวสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตก็ได้นำเสนอชาวสิ่งแวดล้อมห้าวันต่อสัปดาห์ (วันจันทร์ถึงวันศุกร์)

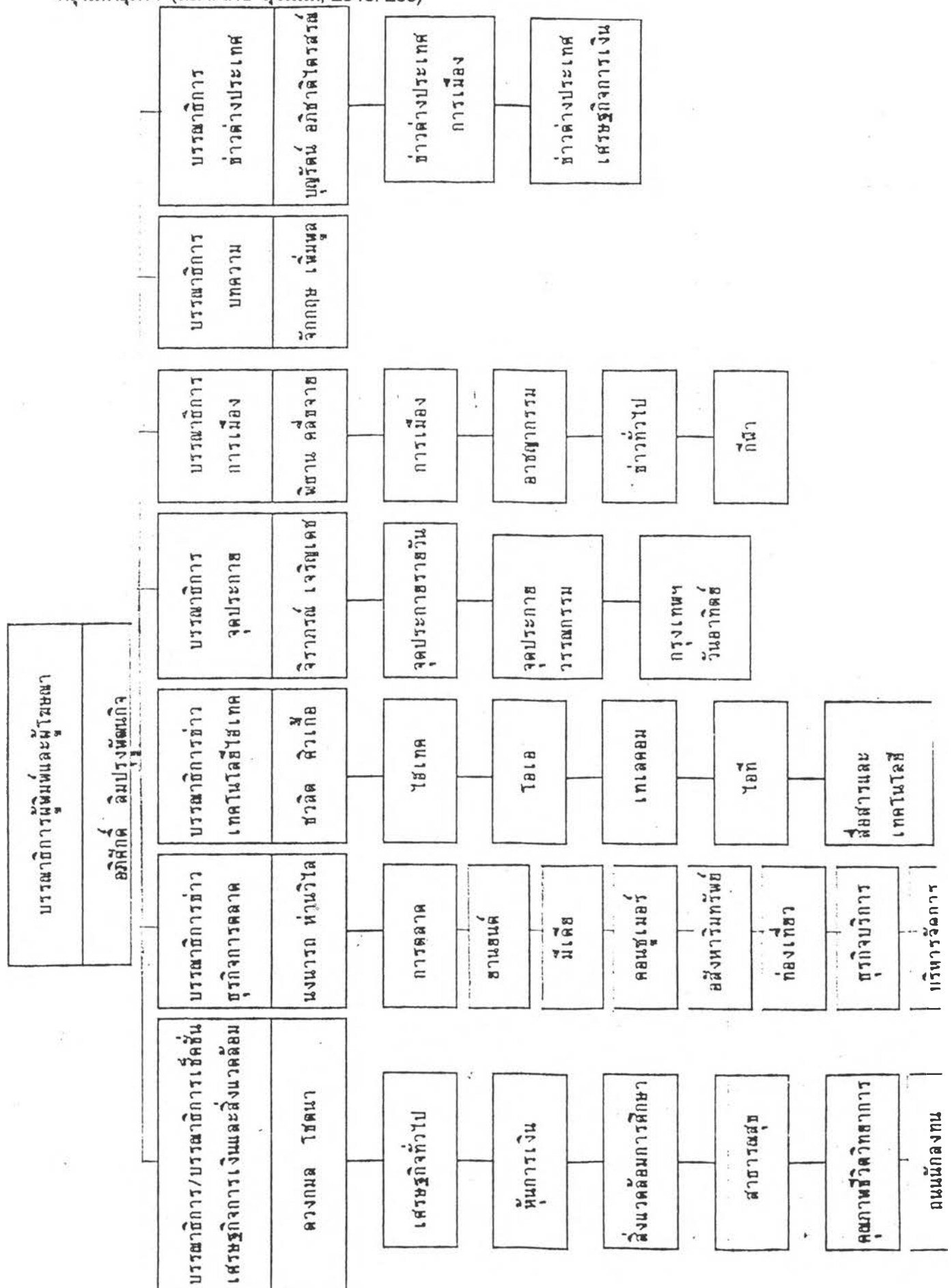
เนื้อหาที่นำเสนอในหน้าชาวสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตในแต่ละวันประกอบด้วย รายงานพิเศษ (สกู๊ป) จำนวนหนึ่งเรื่อง บทความจากนักวิชาการหรือเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน หนึ่งบท คอลัมน์ประจำประเภทปกิณกะ เช่นเวทีสีเขียว กรีนโปรดักส์ จุดประเด็นหรือจับกระแส นิวเคลียร์หนึ่งถึงสองคอลัมน์ จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2539 ได้ปรับลดจำนวนพื้นที่ชาวสิ่งแวดล้อมลงโดยเพิ่มพื้นที่โฆษณามากขึ้นเป็น $\frac{1}{4}$ ของหน้า บางวันพื้นที่โฆษณามากถึง $\frac{1}{2}$ ของหน้า (ดูตัวอย่างได้ในภาคผนวก)

กระบวนการทำงานในปีแรกที่เริ่มเปิดหน้าชาวสิ่งแวดล้อม-คุณภาพชีวิตซึ่งมีพื้นที่ของหน้าอยู่ในส่วนจุดประกาย ยังไม่มีการตีข่าวสิ่งแวดล้อม ยังไม่มีหัวหน้าชาวสิ่งแวดล้อม นักข่าวสายสิ่งแวดล้อมจำนวนสองคนมีสายการบังคับบัญชาขึ้นอยู่กับบรรณาธิการส่วนจุดประกาย และในกระบวนการทำงานหลังจากที่นักข่าวเขียนข่าวเรียบร้อยแล้วจะมีรีไรท์เตอร์ตรวจปริมาณเนื้อหาข่าวว่าพอดีกับพื้นที่ของหน้าหรือไม่ รีไรท์เตอร์จะดูแลเรื่องการจัดหน้าชาวสิ่งแวดล้อมในแต่ละวัน ปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนั้นคือรีไรท์เตอร์ไม่มีความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม และมักจะเรียบเรียงเนื้อหาข่าวใหม่โดยใช้ภาษาที่ห้วนหยา และบางครั้งตัดทอน เพิ่มเติมจนเนื้อหาข่าวไม่เหมือนกับที่นักข่าวส่งไป

นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากกาที่พื้นที่ของหน้าสิ่งแวดล้อมอยู่ในส่วนจุดประกาย และอยู่ในหนังสือพิมพ์ประเภทธุรกิจ ซึ่งไม่ต้องการข่าวประเภทที่มีเนื้อหาสาระหนักหรือชาวสิ่งแวดล้อมที่เป็นเรื่องไกลตัวกลุ่มคนอ่าน เช่น เรื่องเชื่อน เรื่องการชุมนุมประท้วงของชาวบ้าน ทำให้นักข่าวสิ่งแวดล้อมในขณะนั้นมีปัญหากับบรรณาธิการส่วนจุดประกาย ต่อมาประมาณปี พ.ศ.2537 จึงได้มีการแยกสายชาวสิ่งแวดล้อมออกมาอย่างชัดเจน มีหัวหน้าข่าวสายสิ่งแวดล้อมซึ่งคอยดูแลทั้งเนื้อหาของข่าวและการบริหารภายในสายชาวสิ่งแวดล้อม และมีนักข่าวสายสิ่งแวดล้อมจำนวนสามคน

ระยะที่สอง ประมาณปีพ.ศ.2538 มีการเปลี่ยนแปลงสายการบังคับบัญชา จากเดิมที่หน้าสิ่งแวดล้อม-คุณภาพชีวิตขึ้นกับบรรณาธิการส่วนจุดประกาย สายการบังคับบัญชาของหน้า

ภาพที่ 4.2 โครงสร้างการแบ่งสายงานและความรับผิดชอบในกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ กรุงเทพมหานคร (ที่มา: เศษ สุวรรณท์, 2540: 209)

สิ่งแวดลอมเปลี่ยนมาขึ้นกับผู้ช่วยบรรณาธิการซึ่งดูแลชาวเศรษฐกิจ การเงินและสิ่งแวดลอม (ภาพที่ 4.2) แต่โดยทางปฏิบัติแล้วสายการบังคับบัญชาโดยตรงของหัวหน้าชาวสิ่งแวดลอมคือ บรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณา การทำงานของหัวหน้าชาวสิ่งแวดลอมเป็นอิสระจากส่วนจุดประกาย ซึ่งเคยมีปัญหาระหว่างกันว่าเนื้อหาของหน้าสิ่งแวดลอมหนักเกินกว่าแนวเนื้อหาที่ส่วนจุดประกาย วางไว้ อย่างไรก็ตามพื้นที่หน้าสิ่งแวดลอมยังคงอยู่ในส่วนจุดประกายมาจนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2540

รูปแบบสายการบังคับบัญชาของโต๊ะชาวสิ่งแวดลอม หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจระหว่าง ปี พ.ศ. 2538-2540 สามารถแสดงเป็นภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 4.3 โครงสร้างการบังคับบัญชาภายในองค์กร หน้าสิ่งแวดลอม-คุณภาพชีวิต

พ.ศ.2541 ภายหลังจากที่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจขึ้นได้มีการปรับจำนวนหน้าและการจัดรูปเล่มในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ หน้าสิ่งแวดลอมย้ายตำแหน่งพื้นที่ของหน้าข่าวมาอยู่ข้างนอกส่วนจุดประกาย และได้ปรับเปลี่ยนเพิ่มเนื้อหาเป็นสิ่งแวดลอม สาธารณสุข แรงงาน และเมื่อเปลี่ยนระบบงานจากปิดต้นฉบับวันเว้นวันมาเป็นปิดต้นฉบับรายวันเท่ากับว่าเงื่อนไขอำนวยให้หัวหน้าข่าวปรับเปลี่ยนให้นักข่าวสายสิ่งแวดลอมทำข่าวรายวัน ซึ่งทำให้สามารถนำเสนอข่าวที่ทันเหตุการณ์มากขึ้น ขณะเดียวกันก็ทำให้การทำงานชาวสิ่งแวดลอมต้องเร่งรัดและแข่งขันกับเวลามากขึ้น ซึ่งแตกต่างไปจากกระบวนการทำงานในช่วงพ.ศ.2536-2540

กระบวนการทำงานในช่วงพ.ศ.2536-2540 หน้าสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งของส่วนจุดประกาย ซึ่งมีระบบการทำงานแบบปิดตันฉบับล่วงหน้าหนึ่งวัน ทำให้นักข่าวสายสิ่งแวดล้อมทำข่าวรายวันตามกระแสไม่ได้ ต้องทำเป็นรายงานพิเศษที่เน้นการนำเสนอรายละเอียดอย่างครอบคลุมมากกว่าที่ข่าวรายวันนำเสนอ เงื่อนไขนี้เอื้ออำนวยให้นักข่าวสายสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่สามคนมีเวลารับผิดชอบผลิตงานรายงานพิเศษได้หนึ่งเรื่องต่อหนึ่งสัปดาห์ (ดูภาพที่ 4.4 ประกอบ)

กระบวนการทำงานจะเริ่มจากการกำหนดประเด็น คนที่กำหนดและมอบหมายงานคือหัวหน้าข่าว โดยจะกำหนดจากการตรวจสอบข่าวที่สื่ออื่นๆ นำเสนอในแต่ละวัน การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักข่าวสายสิ่งแวดล้อม (นักข่าวสามารถเสนอได้ว่าอยากเสนอข่าวเรื่องอะไร) และกำหนดจากหมายข่าวที่แจ้งเข้ามาอีกทอดหนึ่ง ส่วนใหญ่แหล่งข่าวที่เปิดประเด็นและแจ้งหมายข่าวเข้ามาคือองค์กรพัฒนาเอกชน รองลงมาคือองค์กรธุรกิจและหน่วยงานราชการ

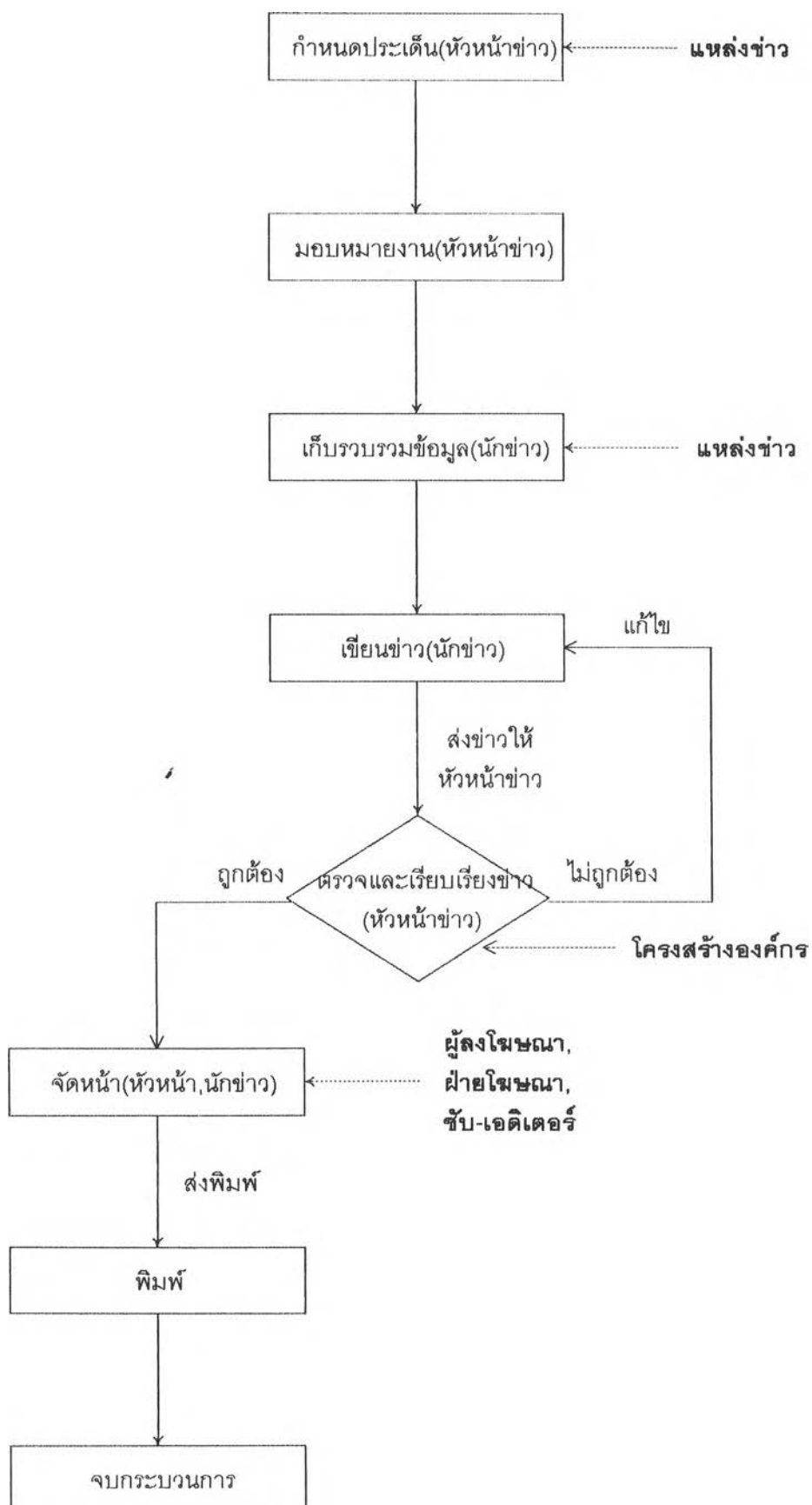
การมอบหมายงานให้นักข่าวแต่ละคนรับผิดชอบจะพิจารณาจากความสนใจของนักข่าวแต่ละคน และนักข่าวคนใดตามข้อมูลเรื่องไหนอยู่ก็จะทำข่าวเรื่องนั้นต่อไปอย่างต่อเนื่องเพราะเป็นคนที่มีข้อมูลอยู่ในมือ แต่ถ้านักข่าวที่ตามเรื่องนั้นไม่อยู่นักข่าวคนอื่นในโต๊ะสิ่งแวดล้อมก็สามารถรับผิดชอบข่าวเรื่องนั้นแทนต่อไปได้

ระหว่างปี พ.ศ.2536 – 2540 หน้าข่าวสิ่งแวดล้อมมีห้าวันต่ออาทิตย์ มีนักข่าวสามคนแต่ละคนจะส่งชิ้นงานข่าวให้หัวหน้าข่าวอาทิตย์ละหนึ่งเรื่อง รวมเป็นสามเรื่อง ที่เหลืออีกสองเรื่องจะเป็นเรื่องที่คนนอกเขียนเข้ามา เป็นพวก freelance อาทิตย์ละหนึ่งหรือสองคน หรือบางอาทิตย์นักข่าวบางคนทำงานเร็วก็จะรับงานไปทำอาทิตย์ละสองเรื่อง

การทำข่าวหนึ่งชิ้นภายในเวลาหนึ่งอาทิตย์ นักข่าวจะใช้เวลาลงพื้นที่ สืบค้น เสาะหา และตรวจสอบข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แหล่งข่าว (ส่วนใหญ่นักข่าวจะใช้วิธีการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลมาให้มากแล้วค่อยมาคัดเลือกเนื้อหาส่วนที่สำคัญข้อเท็จจริงที่จะนำเสนอในภายหลัง โดยจะตัดทอนข้อมูลส่วนที่ไม่จำเป็นต่อข่าวนั้นทิ้งไป) สืบค้นข้อมูลเอกสาร และเขียนงาน (การเขียนข่าวต้องรวบรัด รัดกุมและอยู่บนข้อเท็จจริง) ข่าวบางชิ้นก็อาจใช้เวลาถึงสองอาทิตย์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเร็วในการทำงานของแต่ละคนซึ่งไม่เท่ากัน ถ้าใครทำงานช้าก็จะทำให้นักข่าวคนอื่นต้องทำงานเพิ่มเป็นอาทิตย์ละสองเรื่อง

ภาพที่ 4.4 แผนภาพแสดงกระบวนการทำงานของโต๊ะข่าวสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร

ในกรณีที่นักข่าวต้องให้ช่างภาพไปถ่ายรูปประกอบให้ นักข่าวต้องเขียนรายละเอียดของงานแจ้งไว้ในสมุดนัดหมายงานของฝ่ายช่างภาพให้รู้ว่าจะถ่ายใคร วันไหน ที่ไหน เมื่อภาพถ่ายเรียบร้อยแล้วช่างภาพจะส่งฟิล์มมาที่กองบรรณาธิการแล้วนักข่าวก็ขึ้นไปดู โดยส่วนใหญ่หน้าสิ่งแวดล้อมไม่ค่อยใช้ช่างภาพเพราะเป็นหน้าขาว-ดำ อดผลงานไม่ได้จึงไม่คุ้มที่จะให้ช่างภาพเสียเวลาไปถ่ายรูปขาวดำ ส่วนมากภาพประกอบที่ใช้หาได้จากห้องสมุดของเดอะ เนชั่น ซึ่งจะเก็บรวบรวมรูปทั้งหมดที่เคยใช้ซึ่งซิป-เอดิเตอร์ส่งลงไปให้ห้องสมุดเก็บรวบรวม โดยห้องสมุดจะแบ่งหัวเรื่องเอาไว้แล้ว นักข่าวก็จะลงไปค้นดูหัวเรื่องที่ใกล้เคียงที่สุด ซึ่งภาพสิ่งแวดล้อมที่ใช้ประกอบมากที่สุดคือรูปป่า รูปเขื่อน

เมื่อนักข่าวเขียนงานเรียบร้อยแล้วจะส่งให้หัวหน้าข่าวตรวจและเรียบเรียงข่าวนั้น (ช่วงปี พ.ศ.2536 ข่าวสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิต มีเจ้าหน้าที่รีไรท์เตอร์ทำหน้าที่เรียบเรียงข่าว แต่หลังจาก ปี พ.ศ.2536 เป็นต้นมาหัวหน้าข่าวทำหน้าที่เป็นหัวหน้าข่าวและรีไรท์เตอร์ด้วย) หัวหน้าข่าวมีอำนาจเพิ่มเติม ตัดทอนและเปลี่ยนแปลงแก้ไขข่าวที่นักข่าวส่งให้ตามที่หัวหน้าข่าวเห็นสมควร แต่เท่าที่เป็นอยู่ส่วนมากหัวหน้าข่าวจะตัดทอนเฉพาะข่าวที่เขียนยาวเกินไปจนกระทั่งเป็นปัญหาเรื่องพื้นที่ในหน้าหนังสือพิมพ์ ซึ่งการเขียนรายงานพิเศษหนึ่งเรื่องมีพื้นที่ให้เขียนเพียง 45 บรรทัด แต่นักข่าวบางคนเขียนงานส่งมาเกือบ 100 บรรทัด

นอกจากปัญหาเรื่องการเขียนข่าวยาวเกินไปแล้ว ยังมีปัญหาข่าวที่เขียนด้วยภาษาที่ยากเกินไป (เป็นปัญหาในแง่ของการใช้ภาษามากกว่าเรื่องเนื้อหา) อย่างเช่นเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งเป็นประเด็นซึ่งยากที่จะเขียนให้ง่าย หัวหน้าข่าวจะไม่เป็นคนเรียบเรียงและย่อเรื่องให้ง่ายขึ้นอีกที แต่จะให้เจ้าของเรื่องนั้นกลับมาเขียนให้รู้เรื่องขึ้น ให้ง่ายขึ้นให้ได้

เมื่อส่งงานเขียนประจำอาทิตย์แล้ว นักข่าวแต่ละคนต้องร่วมทำหน้าที่ดูแลจัดหน้าข่าวและเปิดต้นฉบับให้เรียบร้อย หัวหน้าข่าวจะพยายามเชิญให้ทุกคนเข้ามาช่วยดูแลทั้งหมดทุกส่วนเพื่อให้เปิดต้นฉบับได้ โดยพยายามกระจายงานให้นักข่าวทุกคนที่เข้ามาในสำนักงานช่วยตรวจสอบว่าคอลัมน์นิสต์ส่งงานเข้ามาแล้วหรือยัง เมื่องานถูกส่งเข้ามาแล้วก็ต้องมาแก้ไขเรียบเรียง (edit) ภาษา (โดยมากจะไม่แก้ไขส่วนที่เป็นเนื้อหา) จัดรูปแบบโดยใส่ตัวเน้น ดูความยาวให้พอดี จัดหน้า หารูปประกอบ ส่งพิมพ์ นักข่าวทุกคนจะทำหน้าที่เหล่านี้ซึ่งเป็นงานของหัวหน้าข่าวได้

การจัดหน้าเริ่มด้วยการตีตัมมี (dummy) เพื่อออกแบบหน้าว่าแต่ละคอลัมน์จะมีขนาดเท่าไร ความยาวเท่าไร มีรูปประกอบหรือไม่ โดยจะต้องดูในสมุดตัมมีที่ฝ่ายโฆษณาทำส่งมาให้ กองบรรณาธิการล่วงหน้าว่าในวันนั้นหน้าข่าวสิ่งแวดล้อมว่ามีพื้นที่โฆษณาขนาดเท่าใด หลังจากนั้นนักข่าวที่รับผิดชอบการจัดหน้าจะสื่อสารกับซัพเอดิเตอร์ผ่านกระดาษปรีฟที่ออกแบบหน้าไว้แล้วว่าในหนึ่งหน้าข่าวสิ่งแวดล้อมจะประกอบด้วยคอลัมน์อะไรบ้าง แต่ละคอลัมน์มีพื้นที่เท่าไร ความยาวเท่าไร มีภาพประกอบอะไรบ้าง (คือภาพที่ติดลงไปกระดาษปรีฟแผ่นนั้น) ตำแหน่งของหัวข้อข่าวจะวางไว้ตรงไหน และคนที่จัดหน้าจะจัดชื่อไฟล์ข่าวที่พิมพ์ลงในคอมพิวเตอร์ระบบ LAN (เป็นระบบคอมพิวเตอร์ภายในที่สามารถเปิดดูจากเครื่องไหนในสำนักงานก็ได้) ให้กับซัพเอดิเตอร์

หลังจากที่ส่งวัตถุดิบให้เป็นเนื้อหา ภาพประกอบและพาดหัวให้แล้ว ซัพเอดิเตอร์จะเปิดหาไฟล์ตามชื่อที่เขียนให้ไปเพื่อดึงขึ้นมาแล้วเอาไปจัดหน้า เสร็จแล้วถ้ามีเวลาก็จะพิมพ์ปรีฟเหมือนของที่พร้อมจะตีพิมพ์จริงในหนังสือพิมพ์แล้วมาให้ โดยจะเป็นพิมพ์ลงกระดาษขนาดครึ่งหนึ่งของของจริง หัวหน้าข่าวหรือนักข่าวที่รับผิดชอบการปิดต้นฉบับในวันนั้นจะมาตรวจทานความถูกต้องอีกที จากนั้นซัพเอดิเตอร์จะส่งไปทำฟิล์ม (ลักษณะเหมือนแผ่นใส) ก่อนจะส่งไปที่โรงพิมพ์

การปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบังคับบัญชาภายในของสายข่าวสิ่งแวดล้อม หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจไม่ได้ส่งผลกระทบต่อกระบวนการทำข่าวโดยรวม กล่าวคือกระบวนการทำงานยังเริ่มต้นที่การคิดประเด็น การแบ่งงานและมอบหมายงานให้นักข่าวออกไปหาข้อมูลข้อเท็จจริงเพื่อเขียนรายงานข่าว และการบรรณาธิกรณข่าวเหมือนข่าวประเภทอื่นๆ การปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบังคับบัญชาเพียงแต่มีผลทำให้หัวหน้าข่าวสิ่งแวดล้อมมีอำนาจในการตัดสินใจมากขึ้น และมีอิสระในการวางแนวทางเนื้อหาของข่าวสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ตามข่าวสิ่งแวดล้อมก็ยังคงเป็นข่าวที่ถูกจัดวางความสำคัญไว้เป็นลำดับรองจากข่าวการเมืองและข่าวเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากผลการประชุมข่าวของกองบรรณาธิการกรุงเทพธุรกิจที่มีเป็นประจำทุกวันๆ ข่าวสิ่งแวดล้อมจะไม่ได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์เป็นข่าวหน้า 1 ของหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ถ้าข่าวนั้นไม่ได้เป็นข่าวที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ทางสิ่งแวดล้อมครั้งใหญ่ ที่มีผลกระทบต่อคนจำนวนมาก หรือเป็นประเด็นที่ประชาชนให้ความสนใจตามเกณฑ์การตัดสินใจคุณค่าของข่าวแบบธรรมเนียมนิยม

เนื้อหาข่าวสิ่งแวดล้อม

ปราณี ศรีกำเนิด หัวหน้าข่าวสิ่งแวดล้อม หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ (สัมภาษณ์, 9 พฤศจิกายน 2541) ตั้งข้อสังเกตว่าข่าวสิ่งแวดล้อมมีเนื้อหาของข่าวที่กว้างมากจนไม่สามารถนิยามได้ ข่าวสิ่งแวดล้อมบางแง่มุมก็เป็นเรื่องที่เป็นวิทยาศาสตร์มากมีทั้งเรื่องป่าไม้ ต้นไม้ สัตว์ป่า ไปจนถึงปัญหามลพิษ (ซึ่งเป็นคนละเรื่องกับป่าโดยสิ้นเชิง) ธรณีวิทยา ปัญหาสารเคมี ฯลฯ

สำหรับข่าวสิ่งแวดล้อมที่นำเสนอในกรุงเทพธุรกิจจะเป็นข่าวเกี่ยวกับทรัพยากรหรือมลพิษที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิของคน เป็นข่าวสิ่งแวดล้อมที่มีแง่มุมเกี่ยวกับคน ยกตัวอย่างเช่นข่าวป่าไม้ในหน้าสิ่งแวดล้อมก็จะไม่ใช่แค่เรื่องเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของป่าว่ามีชนิด อะไรบ้างแต่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับคนกับป่า หรือข่าวท่อก๊าซของปตท. ประเด็นเรื่องการอนุรักษ์ปุราซีนีและค้างคาวกิตติเป็นเพียงเหตุผลหนึ่งที่ควรจะต้องพื้นที่ป่าบริเวณที่จะสร้างท่อก๊าซไว้ในแบบเดิม ประเด็นที่ให้ความสำคัญในการนำเสนอข่าวมากกว่าคือเรื่องสิทธิของชุมชนที่อยู่อาศัยในบริเวณนั้นมาเป็นเวลานาน เรื่องความชอบธรรมของโครงการ และเรื่องการปกปิดข้อมูล หรือถ้าเป็นข่าวเกี่ยวกับมลพิษในเขตเมืองก็จะเสนอในแง่มุมที่ว่าใครสร้างมลพิษ ใครต้องรับผิดชอบปัญหาที่เกิดขึ้นและใครมีอำนาจจัดการแก้ไข ข่าวสิ่งแวดล้อมของกรุงเทพธุรกิจไม่ค่อยเน้นเรื่องการอนุรักษ์ในเชิงวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์

ปัญหาสังคมในประเทศไทยเกิดขึ้นเนื่องจากช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนมีมาก ด้วยเหตุนี้ข่าวสิ่งแวดล้อมในเมืองไทยซึ่งถูกกำหนดจากสังคมก็จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับมีอบ เรื่องการบุกรุกป่า เกี่ยวกับความขัดแย้งและการแย่งชิงทรัพยากร ในขณะที่ข่าวสิ่งแวดล้อมในต่างประเทศจะเป็นข่าวการอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่น ข่าวการอนุรักษ์ทาก ข่าวการตัดต้นโอ๊คอายุสามร้อยปีซึ่งต้องผ่านการอนุมัติจากสถานิติบัญญัติก่อน

นอกจากหน้าข่าวสิ่งแวดล้อม หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจจะมุ่งเน้นเสนอข่าวสิ่งแวดล้อมในแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับคนเป็นสำคัญแล้ว ถ้าดูจากตารางที่ 4.1 จะเห็นได้ว่าข่าวเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์เป็นข่าวที่ถูกนำเสนอในปริมาณใกล้เคียงกับข่าวเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำและป่า

ตารางที่ 4.1 แสดงประเภทหัวเรื่องของข่าว (รายงานพิเศษ) ที่นำเสนอในหน้าข่าวสิ่งแวดล้อม
หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ.2536 – เดือนธันวาคม พ.ศ.2540

หัวเรื่อง/ปี พ.ศ.	2536	2537	2538	2539	2540	รวม
ทรัพยากรป่า	10	33	27	23	14	107
ทรัพยากรสัตว์ป่า	1	13	6	4	4	28
ทรัพยากรน้ำ	18	40	37	13	9	117
ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน	1	7	8	6	4	26
ทรัพยากรแร่และพลังงาน	2	9	12	11	14	48
ทรัพยากรชายฝั่งทะเลและประมง	-	25	11	18	6	60
ความหลากหลายทางชีวภาพ	3	4	4	4	6	21
มลพิษทางน้ำ	2	9	6	5	1	23
มลพิษทางอากาศ	4	9	5	10	4	32
มลพิษทางเสียง	-	-	-	-	-	-
ปัญหาขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล	2	6	16	12	4	40
ปัญหาสารพิษ	3	15	5	9	1	33
ปัญหาเมือง/กทม.	-	8	10	4	7	29
สาธารณสุข	1	6	7	26	14	54
ทรัพยากรมนุษย์	4	38	31	29	17	119
สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม	3	8	6	5	3	25
เกษตรทางเลือก	-	6	11	12	10	39
ปัญหาสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา	12	20	23	15	6	76
กฎหมายสิ่งแวดล้อม	-	3	15	17	8	43
หน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม	5	29	38	20	14	106
อื่นๆ	-	15	10	17	10	52
รวม	71	303	288	260	156	1078

จากการศึกษาเนื้อหาของข่าวสิ่งแวดล้อมที่น่าเสนอในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ พบว่า ข่าวสิ่งแวดล้อมที่น่าเสนอส่วนใหญ่เป็นข่าวเกี่ยวกับประเด็นปัญหาความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร ฟ้า น้ำ ที่ดิน ฯลฯ ระหว่างรัฐกับประชาชนหรือภาคธุรกิจเอกชนกับประชาชน สาเหตุของปัญหา ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากนโยบายการพัฒนาประเทศ ที่มุ่งเน้นการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยไม่มีกลไกการกระจายรายได้ให้กับประชาชนทุกส่วนของประเทศที่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ทำให้เกิดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองกับชนบท ระหว่างคนรวยกับคนจน

ข่าวสิ่งแวดล้อมที่น่าเสนอในกรุงเทพธุรกิจส่วนใหญ่เป็นข่าวเกี่ยวกับทรัพยากรหรือมลพิษ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิของคน มีแง่มุมเกี่ยวกับคนโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ด้อยโอกาสในสังคม และเมื่อหน้าสิ่งแวดล้อมย้ายตำแหน่งพื้นที่ของหน้าข่าวมาอยู่ข้างนอกส่วนจุดประกาย เนื้อหา ของข่าวก็ได้ปรับเปลี่ยนขยายขอบเขตออกเป็นสิ่งแวดล้อม สาธารณสุข แรงงาน คุณภาพชีวิต เน้นบทบาทการเป็นกระบอกเสียงให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคมให้ได้มีโอกาสเรียกร้องสิทธิของตนเองในเรื่องต่างๆ เช่น สิทธิในที่ดินทำกิน สิทธิในการได้รับการดูแลด้านสาธารณสุขจากภาครัฐ สิทธิด้านแรงงานซึ่งการขยายขอบเขตของเนื้อหาข่าวนี้มีผลกระทบต่อกระบวนการทำงานในส่วน ของการเก็บรวบรวมข้อมูลของนักข่าว ในแง่ของแหล่งข่าวที่ต้องเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมจากแหล่ง ข่าวที่เป็นเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญในประเด็นปัญหาต่างๆ (expert) มาเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากกรณี ปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

อาจกล่าวได้ว่าข่าวสิ่งแวดล้อมในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจมีแนวโน้มจะมีบทบาทเพิ่มขึ้นในการพัฒนากระบวนการประชาสังคมในประเทศไทย ซึ่งได้เข้ามามีบทบาทในฐานะที่เป็น ทางออกของปัญหาทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง โดยมีความเชื่อว่าหากสังคมใดที่การ รวมตัวของประชาชนมีความเข้มแข็งและสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองหรือกำหนด นโยบายสำคัญๆ ของประเทศแล้ว สังคมนั้นก็จะพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้อง ยั่งยืนและตอบสนอง ความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคมได้ (ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี, 2541:170)

พัฒนาการของกระบวนการทำงานข่าวสิ่งแวดล้อมของรายการเผชิญหน้าสภาวะแวดล้อม

รายการเผชิญหน้าสภาวะแวดล้อมผลิตโดยบริษัทแปซิฟิค อินเทอร์เน็ตคอมมิวนิเคชั่น จำกัด ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 เป็นประจำทุกสัปดาห์ สัปดาห์ละ 30 นาที โดย กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเป็นผู้อุปถัมภ์

รายการ เริ่มออกอากาศครั้งแรกเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ.2536 ในปีแรกออกอากาศทุกวันอาทิตย์เวลาประมาณ 21.00 น. และย้ายเวลาออกอากาศมาเป็นเวลา 18.30 น. ตั้งแต่ปี พ.ศ.2537

พัฒนาการของเนื้อหาและรูปแบบของรายการ

ในระยะแรก (พ.ศ.2536) เนื้อหาและรูปแบบรายการเน้นการอภิปรายเพื่อแสดงความคิดเห็นในประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในประเทศและเป็นที่น่าสนใจของสาธารณชน (hot issue) อยู่ในขณะนั้น สาเหตุที่นำเสนอรายการในรูปแบบของโต๊ะอภิปรายประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม เพราะในระยะนั้นมีการชุมนุมประท้วงและเดินขบวนเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม ปัญหาความขัดแย้งและการแย่งชิงทรัพยากรเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของประภาส ปิ่นตบแต่ง (2541: 29-51) ซึ่งพบว่านับตั้งแต่ปี พ.ศ.2533 เป็นต้นมาจำนวนการเดินขบวนประท้วงเรียกร้องในประเด็นปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมได้เพิ่มมากขึ้น เฉพาะในปี พ.ศ.2533 มีการเดินขบวนชุมนุมประท้วงในประเด็นดังกล่าวถึง 58 ครั้ง ปี พ.ศ.2537 มีการเดินขบวน 276 ครั้ง และปี พ.ศ.2538 มีการเดินขบวน 334 ครั้ง

ทีมงานรายการเผชิญหน้าสภาวะแวดล้อมจึงได้คิดรูปแบบรายการในลักษณะเปิดเวทีให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเสียประโยชน์และได้ประโยชน์จากกรณีปัญหาสิ่งแวดล้อมได้มาพูดคุยกันเพื่อหาข้อสรุปร่วมกันอาจจะนำไปสู่การแก้ปัญหาโดยไม่ต้องใช้วิธีการเดินขบวนประท้วง โดยในแต่ละตอนก่อนที่จะเริ่มต้นการสนทนาก็จะมีการนำเสนอรายงานพิเศษที่ทีมงานลงไปเก็บข้อมูล และถ่ายทำมาจากพื้นที่ที่เกิดปัญหา เพื่อปูพื้นให้คนดูได้เห็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่จริง

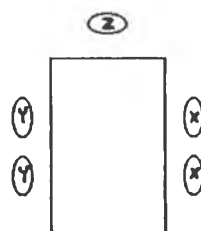
ผู้ร่วมอภิปรายแต่ละตอนประกอบด้วยเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่นำเสนอ ทั้งที่เสียประโยชน์และได้ประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการ เจ้าหน้าที่รัฐ นักธุรกิจ เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน สื่อมวลชนหรือประชาชนในพื้นที่ โดยผู้ดำเนินรายการจะเป็นคนซักถามหาข้อเท็จจริงจากตัวแทนฝ่ายต่างๆ ที่มาร่วมรายการ เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมรายการชี้แจงข้อมูลของฝ่ายตนเป็นการเผชิญหน้าเพื่อถกเถียงและโต้แย้งระหว่างฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (ฝ่ายพัฒนาและผลิตสื่อ กองส่งเสริมและเผยแพร่, ข้อกำหนดการว่าจ้างรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ชุดเผชิญหน้าสภาวะแวดล้อม ม.ป.ป.: 2)

ในรายการจะจัดที่นั่งให้ผู้ร่วมรายการนั่งเป็นสองฝั่ง (ผู้ดำเนินรายการนั่งอยู่ตรงกลาง) โดยแบ่งฝั่งระหว่าง

- เจ้าหน้าที่หน่วยราชการที่รับผิดชอบปัญหานั้นๆ
- เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านนั้น นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ ประชาชนซึ่งอยู่ในพื้นที่ปัญหา

การจัดที่นั่งในลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการมองปัญหาสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่มีผู้เสียประโยชน์และผู้ได้ประโยชน์ มีสองฝ่ายขัดแย้งกัน ยกตัวอย่างเช่นรายการที่ออกอากาศเป็นตอนแรก (วันที่ 3 มกราคม 2536) ตอนเชื่อนแก่งเสือเต้น ผู้ร่วมรายการประกอบด้วย (1) รองอธิบดีกรมชลประทาน (2) หัวหน้าโครงการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชื่อนแก่งเสือเต้น (3) เจ้าหน้าที่มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย และ (4) นักนิเวศวิทยา มนุษย์ จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยประเด็นที่อภิปรายกันคือเรื่องความเหมาะสมที่จะสร้างเชื่อนแก่งเสือเต้น ซึ่งผู้ร่วมรายการทั้งสองฝ่ายได้ให้เหตุผลของฝ่ายตนที่สนับสนุน (รองอธิบดีกรมชลประทานและหัวหน้าโครงการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชื่อนแก่งเสือเต้น) และคัดค้านการสร้างเชื่อนนี้ (เจ้าหน้าที่มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย และนักนิเวศวิทยา มนุษย์)

ภาพที่ 4.5 แผนผังที่นั่งผู้ร่วมรายการเผชิญหน้าสภาวะแวดล้อม

X = เจ้าหน้าที่หน่วยราชการที่รับผิดชอบปัญหานั้นๆ

Y = เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านนั้น นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ
ประชาชนซึ่งอยู่ในพื้นที่ปัญหา

Z = ผู้ดำเนินรายการ

ในระยะต่อมา (พ.ศ.2537-2539) มีการปรับรูปแบบและเนื้อหารายการมานำเสนอ สารคดีเชิงข่าวเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยยังคงเน้นที่ประเด็นปัญหา ด้านสิ่งแวดล้อมที่สาธารณชนสนใจ แต่รูปแบบการนำเสนอเปลี่ยนแปลงไปไม่เน้นการอภิปราย แบบที่ให้ฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องมาเผชิญหน้ากัน แต่จะเน้นการรายงานสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นโดย ครอบคลุมเนื้อหาตั้งแต่สถานการณ์ปัญหาปัจจุบัน สาเหตุ แนวทางการป้องกันแก้ไขของหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง แนวโน้มในอนาคต มีนักข่าวออกไปหาข้อมูลในพื้นที่ สัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ราชการและนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนั้นเพื่อเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นผ่านรายการ เน้นการให้ข้อมูลในประเด็นนั้นๆ ในเชิงลึกและตรงประเด็น นอกจากนี้ยังได้เพิ่ม ช่วงรายการย่อยความยาวไม่เกินห้านาที เพื่อนำเสนอความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น กฎหมายสิ่งแวดล้อม และข่าวสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในรอบสัปดาห์ สารคดีสิ่งแวดล้อมจากต่างประเทศและ ตัวอย่างบุคคลที่ดำรงชีวิตอย่างสอดคล้องเป็นหนึ่งในเดียวกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

พ.ศ.2537 ประกอบด้วยช่วงสารคดีหลัก ช่วงสารคดีเอิร์ธไฟล์ ช่วงข่าวสิ่งแวดล้อม ประจำสัปดาห์ ช่วงเรื่องร้องเรียน ช่วงกฎหมายสิ่งแวดล้อม

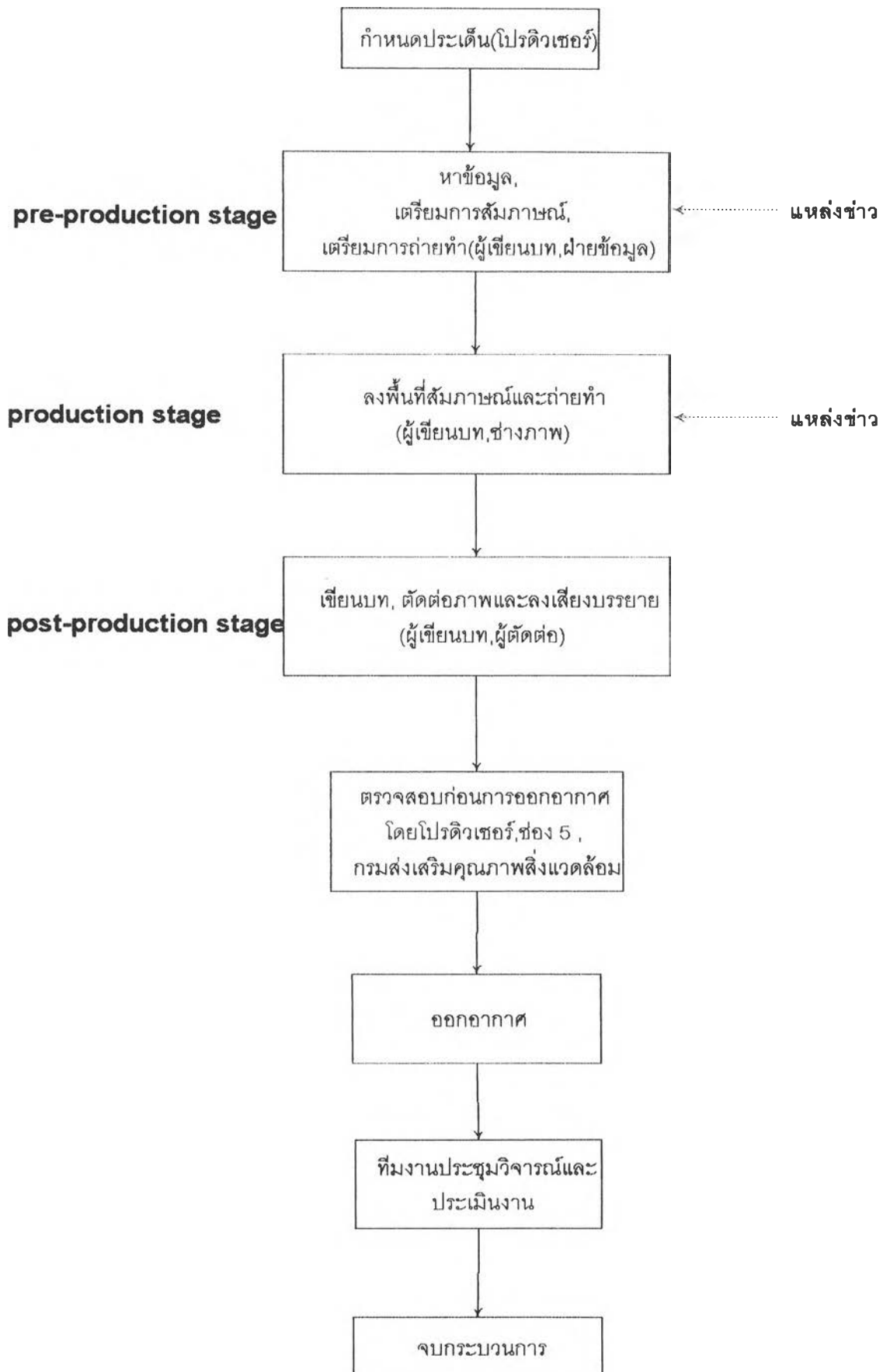
พ.ศ.2538 ประกอบด้วยช่วงสารคดีหลัก ช่วงสารคดีเอิร์ธไฟล์ ช่วงจับกระแสนสิ่งแวดล้อม ช่วงนิเวศแนวลึก

พ.ศ.2539 ประกอบด้วยช่วงสารคดีหลัก ช่วงจับกระแสนสิ่งแวดล้อม ช่วงคุณทำได้

พ.ศ. 2540 ประกอบด้วยช่วงสารคดีหลัก และช่วงผลิใบ

กระบวนการทำงานเพื่อผลิตสารคดีสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์

ด้วยโครงสร้างการบริหารงานภายในบริษัทแปซิฟิก อินเทอร์เน็ตมิมินิคชั่น จำกัดที่ประกอบด้วยทีมงานผลิตสารคดีย่อยหลายทีม เช่น ทีมงานรายการเผชิญหน้าสภาวะแวดล้อม ทีมงานรายการตามล่าหาความจริง ทีมงานรายการสารคดีธรรมชาติ ทำให้การทำงานของทีมงานแต่ละทีมค่อนข้างมีอิสระในการทำงาน การกำหนดประเด็นของสารคดีหลักประจำอาทิตย์ของรายการเผชิญหน้าสภาวะแวดล้อม เริ่มต้นที่ผู้ควบคุมการผลิตรายการ(โปรดิวเซอร์) กับทีมงานต้องช่วยกันคิดประเด็นและวางโครงและแนวทางในการนำเสนอจะนำเสนอเรื่องอะไร กรณีปัญหาใดและรูปแบบการนำเสนอจะเป็นแบบใด (ภาพที่ 4.6 แผนภาพแสดงกระบวนการทำงานของรายการเผชิญหน้าสภาวะแวดล้อม)

ขั้นตอน pre-production เมื่อมีประเด็นแล้วนักข่าว (หรือเรียกว่าผู้เขียนบท) ที่รับผิดชอบสารคดีตอนนั้น ก็ต้องทำต่อเกือบหมดทุกอย่าง ตั้งแต่คิดต่อว่าจะทำอะไร แหล่งข่าวควรจะเป็นใคร ควรจะไปที่ไหน ควรจะไปถ่ายอะไร ซึ่งก็คือ pre-production โดยฝ่ายข้อมูลจะช่วยในด้านการประสานงานกับแหล่งข่าว (ซึ่งผู้เขียนบทกำหนดไว้) ทั้งเรื่องการนัดสัมภาษณ์และเรื่องข้อมูล

ฝ่ายข้อมูลจะเป็นคนประสานงานด้านเนื้อหาโดยเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องให้ และอาจจะช่วยออกไปถ่ายทำบ้างในกรณีที่เวลาชนกันเพราะตอนหนึ่งๆ ต้องถ่ายหลายที่ เช่น ขณะที่ผู้เขียนบทต้องไปสัมภาษณ์คนๆ หนึ่ง ฝ่ายข้อมูลก็จะแยกตัวไปทำข่าวงานสัมมนาซึ่งจัดขึ้นพร้อมกันอีกที่หนึ่ง หรือถ้าไม่มีงานต้องรับผิดชอบในสารคดีประจำอาทิตย์นั้นฝ่ายข้อมูลก็จะไปร่วมงานสัมมนาต่างๆ ที่น่าสนใจด้านสิ่งแวดล้อมทั้งหมดเพื่อเก็บเป็นฐานข้อมูลของทีมงาน

เมื่อได้ข้อมูลเบื้องต้นแล้วเป็นหน้าที่ของผู้ประสานงานที่ต้องติดต่อเรื่องสถานที่ถ่ายทำ เรื่องที่พัก เรื่องเบ็กเทป ฯลฯ เป็นการประสานงานทั้งภายในและภายนอกองค์กร หลังจากนั้นจะลงพื้นที่ไปถ่ายทำในสถานที่จริง โดยจะไม่มีมีการสำรวจพื้นที่ก่อนล่วงหน้า แต่จะไปถ่ายทำ (คล้ายกับงานข่าว) แล้วจึงเอาข้อมูลที่ได้จากพื้นที่กลับมาเขียนบท

ขั้นตอนการถ่ายทำ ทีมงานหลักประกอบด้วยช่างภาพ ผู้ช่วยช่างภาพ คนขับรถ ผู้เขียนบท ยกเว้นการถ่ายทำสารคดีบางตอนที่ต้องไปสองที่ในเวลาเดียวกันก็อาจจะให้ฝ่ายข้อมูลไปถ่ายทำด้วย

เมื่อลงสนามไปถ่ายทำ ผู้เขียนบทจะสรุปงานที่ต้องทำในครั้งนั้นให้ทีมงานที่ไปทุกคนฟัง เพื่อทุกคนจะได้ช่วยแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นได้ ช่างภาพ ผู้ช่วยช่างภาพและคนขับรถจะรู้ขั้นตอนการทำงานในการถ่ายทำสารคดีตอนนั้นทั้งหมด รู้ว่าจะถ่ายทำอะไร ที่ไหน และงานหลักของช่างภาพคือต้องช่วยคิดว่าจะเอาถ่ายภาพอะไรบ้าง เพื่อเอาไปใช้กับบทสารคดีที่ผู้เขียนบทได้วางโครงร่างไว้คร่าวๆ แล้ว ซึ่งจะทำได้ภาพที่พอดีและเหมาะสมกับบทสารคดีที่กำหนดไว้

การไปถ่ายทำโดยไม่ได้สำรวจพื้นที่ก่อนทำให้ต้องมีการทำ pre-production ในแต่ละวันว่าจะทำอะไรบ้าง เมื่อถ่ายทำและหาข้อมูลในพื้นที่เสร็จในแต่ละวัน ตอนกลางคืนผู้เขียนบทต้องติดต่อกันของพรุ่งนี้ให้เสร็จเช่นอาจจะนัดหมายเพิ่มเติม โดยที่ฝ่ายข้อมูลและฝ่ายประสานงานที่อยู่ที่สำนักงานจะคอยประสานงานให้ เช่น เมื่อมีประเด็นต้องสัมภาษณ์แหล่งข่าวเพิ่ม ฝ่ายข้อมูลก็จะเป็นคนติดต่อทำจดหมายและติดต่อดนัดหมายให้

ขั้นตอน post-production หลังจากที่ถ่ายทำเสร็จแล้วเป็นขั้นตอนการเขียนบทซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้เขียนบท ซึ่งแต่ละคนก็จะมีวิธีการทำงานที่แตกต่างกัน บางคนก็นั่งเนื้อหา บางคนก็นั่งสถานการณ์

เมื่อเขียนบทเสร็จโปรดิวเซอร์จะตรวจบท ถ้าเนื้อหาที่จะนำเสนอกว้างเกินไปโปรดิวเซอร์จะช่วยกำหนดขอบเขตให้แคบลง หรือถ้าเห็นว่าประเด็นที่น่าสนใจเกินไปจนอาจจะทำให้กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 5 รับไม่ได้ก็จะเซ็นเซอร์ โดยมากแล้วโปรดิวเซอร์จะไม่ค่อยแก้ภาษาหรือถ้อยคำของผู้เขียนบทแต่ละคนเพราะถือว่าเป็นรูปแบบบุคลิกเฉพาะของแต่ละคน

ขั้นตอนการตัดต่อต้องทำงานอย่างรวดเร็ว เมื่อตรวจแก้บทสารคดีหลังจากนั้นให้ผู้ลงเสียงลงเสียงในห้องบันทึก แล้วนำเสียงนั้นมาตัดต่อ ในห้องตัดต่อจะมีผู้ตัดต่อและผู้เขียนบทซึ่งจะดูแลควบคุมการตัดต่อว่าจะใช้เทปม้วนไหน วิธีการทำงานของบริษัทแปซิฟิกคือผู้เขียนบทต้องดูแลการตัดต่อทั้งหมดเพราะเป็นคนที่ไปถ่ายทำงานชิ้นนั้นมา

รายการเผชิญหน้าสภาวะแวดล้อมในหนึ่งตอนนอกจากจะมีสารคดีหลักแล้วยังประกอบด้วยช่วงสารคดีย่อย ตัวอย่าง เช่น ก่อนที่จะปิดตัวไปเมื่อปีพ.ศ. 2541 รายการประกอบด้วยช่วงสารคดีหลักกับช่วงผลิบ เป็นหน้าที่ของผู้เขียนบทสารคดีหลักที่ต้องร้อยรายการสองช่วงเข้าด้วยกัน (ซึ่งช่วงผลิบจะมีคนติดต่อกับคนเขียนบทอีกคน) การร้อยรายการก็คือการใส่กราฟฟิก ใส่jingkel ใส่เสียงประกอบ

เมื่อรายการตอนนั้นเสร็จสมบูรณ์แล้ว ฝ่ายประสานงานจะส่งเทปไปให้ช่อง 5 ซึ่งเป็นช่องทางการออกอากาศตรวจสอบเซ็นเซอร์ ถ้าช่อง 5 อนุมัติให้ผ่านรายการตอนนั้นก็ออกอากาศได้

หลังจากรายการออกอากาศไปแล้ว ทีมงานของรายการเผชิญหน้าสภาวะแวดล้อม จะประชุมกันเพื่อประเมินรายการตอนที่ออกอากาศไปแล้ว ทีมงานจะวิจารณ์งานและประเมินงาน ว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร การประเมินงานทำให้ทีมงานได้สรุปความคิดร่วมกันเพราะไม่ได้แค่วิจารณ์งานแต่ได้ถกเถียงกันในเนื้อหา ผู้เขียนบทไปทำงานเรื่องใดมาที่ทีมงานคนอื่นก็จะรู้ข้อมูลด้วยเพราะทุกคนจะมาเล่าให้ฟังทั้งในที่ประชุม(และในโต๊ะกินข้าว) บางครั้งถ้าทีมงานต้องลงไปทำงานในพื้นที่ติดต่อกันนานๆ การประชุมเพื่อประเมินงานก็ต้องเลื่อนไป ในการประชุมนอกจากเพื่อประเมินงานแล้ว โปรดิวเซอร์ก็จะแจ้งเรื่องทั่วไป เช่น การบริหารภายในบริษัทหรือสิ่งที่บริษัทฝากมาให้ทีมงานทราบ

ช่วงปีพ.ศ.2540 ปีสุดท้ายก่อนที่รายการจะยุติลงเนื่องจากไม่ได้รับการต่อสัญญาจากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม รายการเผชิญหน้าสภาวะแวดล้อมได้ปรับเนื้อหาของรายการ คือ นอกจากการนำเสนอสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่ประชาชนสนใจในขณะนั้น ยังนำเสนอแนวคิดด้านสิ่งแวดล้อมอันจะนำไปสู่ทางเลือกในการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมโดยองค์รวม ให้ความสำคัญต่อการแก้ปัญหาในเชิงโครงสร้าง มองภาพรวมของประเด็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ เนื้อหาของรายการส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย มีการมองปัญหาในระดับรากฐานที่มา นำเสนอแนวคิดใหม่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น นิเวศรัฐศาสตร์ (ออกอากาศทั้งหมดสี่ตอน ในช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2539) ตอนเศรษฐกิจศาสตร์เชิงพุทธ (ออกอากาศเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2540) ตอน PPP: เศรษฐศาสตร์จัดการมลพิษ (ออกอากาศเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2540) ตอนคนกับป่า...ปรัชญาใหม่ (ออกอากาศเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2540)

และนำเสนอเรื่องการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของประชาชน กิจกรรมขององค์กรประชาชนและภาคประชาสังคม เช่น ตอนเวทีสิ่งแวดล้อม'39 (ออกอากาศเมื่อวันที่ 19 มกราคม 2540) ตอนสองปีเสมสิกซาลัย (ออกอากาศเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2540) ตอนชายสี่เขียว (ออกอากาศเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2540) ตอนภูมิปัญญาสมพันธ์ประมงพื้นบ้าน (ออกอากาศเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2540) ตอนคี๊ว (ออกอากาศเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2540) ตอนธุรกิจชุมชน (ออกอากาศเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2540)

ตารางที่ 4.2 แสดงประเภทหัวเรื่องของข่าวที่นำเสนอในรายการเผชิญหน้าสภาวะแวดล้อม
ระหว่างปี พ.ศ.2536 - 2540

หัวเรื่อง/ปี พ.ศ.	2536	2537	2538	2539	2540	รวม
ทรัพยากรป่า	7	8	4	7	4	30
ทรัพยากรสัตว์ป่า	2	-	3	-	3	8
ทรัพยากรน้ำ	6	4	4	1	6	21
ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน	3	3	-	-	-	6
ทรัพยากรแร่และพลังงาน	1	-	1	4	2	8
ทรัพยากรชายฝั่งทะเลและประมง	5	1	2	3	2	13
ความหลากหลายทางชีวภาพ	-	-	-	-	1	1
มลพิษทางน้ำ	3	1	2	-	-	6
มลพิษทางอากาศ	5	1	-	2	2	10
มลพิษทางเสียง	2	1	-	-	-	3
ปัญหาขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล	2	1	2	-	-	5
ปัญหาสารพิษ	2	5	2	4	2	15
ปัญหาเมือง/กทม.	4	1	4	3	1	13
สาธารณสุข	-	-	-	-	-	0
ทรัพยากรมนุษย์	3	1	-	-	1	5
สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม	2	1	5	2	3	13
เกษตรทางเลือก	-	1	3	1	2	7
ปัญหาสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา	2	3	1	5	3	14
กฎหมายสิ่งแวดล้อม	1	-	-	-	2	3
หน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม	1	2	6	2	5	16
อื่นๆ	-	2	6	2	3	13
รวม	51	36	45	36	42	210

ตารางที่ 4.2 แสดงให้เห็นว่าประเด็นสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาและประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานหรือองค์กรประชาชนที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อมถูกนำเสนอในปริมาณที่มากขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2538-2540

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของรายการเผชิญหน้าสภาวะแวดล้อมจากการเน้นที่การนำคู่ขัดแย้งสองฝ่ายมาเผชิญหน้าแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริงและความคิดเห็นระหว่างกัน มาเป็นการรายงานสภาพสถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น และการนำเสนอแนวคิดใหม่ด้านสิ่งแวดล้อมที่นำไปสู่ทางเลือกในการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมโดยองค์รวม ให้ความสนใจต่อการแก้ปัญหาในเชิงโครงสร้าง มองภาพรวมของประเด็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ มีการมองปัญหาในระดับรากฐานที่มา ส่งผลให้กระบวนการทำงานเปลี่ยนแปลงไปบ้างในขั้นตอน pre-production ในส่วนของการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งต้องอาศัยข้อมูลจากแหล่งข่าวที่เป็นนักวิชาการและเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนและภาคประชาชนเพิ่มมากขึ้น

สรุปพัฒนาการของงานข่าวสิ่งแวดล้อม

หน้าข่าวสิ่งแวดล้อม หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจและรายการเผชิญหน้าสภาวะแวดล้อมซึ่งเป็นรายการสารคดีสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ล้วนเริ่มต้นขึ้นในช่วงเวลาที่ปัญหาสิ่งแวดล้อมกลายเป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศ และเริ่มต้นขึ้นด้วยความตั้งใจของคนทำงานสื่อมวลชนในการนำเสนอข้อมูลความเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม เป็นยามและผู้เฝ้าสังเกตการณ์สถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นให้กับทุกคนในสังคม และเป็นช่องทางให้ผู้ที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้นำเสนอปัญหาของตนสู่การรับรู้ของสาธารณชนและผู้มีหน้าที่รับผิดชอบทั้งในภาครัฐและเอกชนด้วยความหวังว่าข่าวสารที่นำเสนอจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นกับสภาพแวดล้อมรอบตัว

เนื้อหาของข่าวสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น กล่าวคือถึงแม้ว่าข่าวสิ่งแวดล้อมจะยังคงไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นข่าวสำคัญเหมือนข่าวการเมืองและข่าวเศรษฐกิจ แต่ก็มีความโน้มเอียงสิ่งแวดล้อมเริ่มได้รับการยอมรับมากขึ้นว่าเป็นข่าวเหมือนเรื่องเศรษฐกิจ การเมือง กีฬาหรืออาชญากรรม โดยไม่จำเป็นว่าจะกลายเป็นข่าวได้ต่อเมื่อมีเหตุการณ์ร้ายแรงเกิดขึ้น

การจัดสรรพื้นที่ในสื่อประเภทต่างๆ สำหรับเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ และการรายงานข่าวหรือการทำรายการของสื่อมวลชนอย่างสม่ำเสมอมีส่วนช่วยยกระดับความตระหนักและสำนึกในปัญหาสิ่งแวดล้อมให้กลายเป็นการเจาะลึกถึงวิธีการหาทางแก้ไขป้องกัน เมื่อนักข่าวมีความสนใจด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น การรายงานก็ไม่จำเป็นต้องเป็นกรณีหายหน้าหายตาใหญ่ซึ่งไม่สามารถเกิดขึ้นได้ทุกวันเท่านั้น เพราะนักข่าวสามารถพัฒนาขีดความสามารถในการรายงานข่าวที่เป็นเรื่องธรรมดาในชีวิตประจำวันและดูเหมือนไม่สลักสำคัญได้ โดยไม่จำเป็นต้องมุ่งเสนอข่าวที่เล้าอารมณ์ หรือเป็นข่าวเชิงลบที่เกิดจากความรุนแรง ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายที่ได้และเสียประโยชน์

นอกจากนี้สื่อมวลชนเริ่มหันมาสนใจหายหน้าหายตาทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ประเด็นของข่าวสิ่งแวดล้อมเริ่มขยายจากเรื่องป่า น้ำ อากาศ พื้นดินและพลังงาน มาสู่เรื่องการแสวงหาเลือกใหม่ของพลังงาน เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ สื่อมวลชนก็เริ่มรายงานแนวคิดใหม่ๆ ด้านสิ่งแวดล้อม

ตลอดทศวรรษที่ผ่านมา คนทำงานสื่อมวลชนด้านสิ่งแวดล้อมทั้งในสื่อหนังสือพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ได้พยายามพัฒนา ปรับเปลี่ยนรูปแบบและเนื้อหาสารสิ่งแวดล้อมที่นำเสนออยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เหมาะสมและเท่าทันกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ถือได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่มีการเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมร่วมกันระหว่างคนทำงานสื่อมวลชนกับประชาชนในสังคม และผู้วิจัยพบว่าจุดเน้นที่สำคัญของการนำเสนอข่าวด้านสิ่งแวดล้อม คือการเสนอข่าวสิ่งแวดล้อมภาคประชาชน การวิพากษ์วิจารณ์แนวทางการพัฒนาประเทศ การตรวจสอบมาตรการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของภาครัฐ

อย่างไรก็ตาม ในปีพ.ศ.2540 เมื่อวิกฤติสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยถูกแทนที่ด้วยวิกฤติเศรษฐกิจ ผลกระทบเกิดขึ้นกับวงการสื่อมวลชนด้วยเช่นกัน หากมองว่าช่วงปี พ.ศ.2535-2536 เป็นช่วงที่สื่อมวลชนรุ่งเรืองถึงขีดสุด องค์กรสื่อมวลชนนับสิบองค์กรต่างทยอยกันเข้าสู่ตลาดหลักทรัพย์เพื่อระดมทุน ปี พ.ศ.2540 ก็ถือได้ว่าเป็นช่วงที่สื่อมวลชนตกต่ำที่สุด ยอดขายที่เคยสูงของสื่อแต่ละชนิดลดต่ำ ตัวเลขบ่งชี้ความขาดทุนเพิ่มสูงขึ้น หนังสือพิมพ์ซึ่งเคยมี 32 หน้าต้องลดจำนวนหน้าลงเป็น 28 หน้า 24 หน้า 20 หน้า 16 หน้า 12 หน้า และท้ายที่สุดเมื่อต้องลดทั้งยอดจำนวนพิมพ์ ขนาดองค์กร ลดกำลังคนและค่าใช้จ่ายต่างๆ แล้วยังอยู่ไม่ได้ก็ต้อง

ปิดกิจการ จากรายงานของสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทยระบุว่านักข่าวที่ทำงานในธุรกิจหนังสือพิมพ์ตกงานประมาณห้าร้อยคน (รัชชัย จารณีย์, 2541 : 68-69)

เมื่อวิกฤตเศรษฐกิจกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดทิศทางการเจริญเติบโตของสื่อมวลชนไทย องค์กรสื่อมวลชนอย่างกรุงเทพธุรกิจและบริษัทแปซิฟิก อินเทอร์เน็ตคอมมิวนิเคชั่นก็ไม่น้อยในข้อยกเว้น เงื่อนไขทางเศรษฐกิจกำหนดให้ทั้งสององค์กรต้องปรับขนาดองค์กร ลดพื้นที่การนำเสนอ ฯลฯ ในบทที่ 5 ผู้วิจัยจะนำเสนอถึงปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการของกระบวนการทำงานของนักข่าวสายสิ่งแวดล้อม ซึ่งเงื่อนไขทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งในจำนวนหลายปัจจัยที่จะกล่าวต่อไป